

УДК 336.71

Данилюк-Черних І.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Бойко О.В.
магістр

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

BANKING SYSTEM OF UKRAINE AT THE CURRENT STAGE: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто сучасний стан банківської системи України. Зокрема, проведено аналіз основних показників діяльності банків та представлено рейтинг банківських установ за капіталом. Проаналізовано заходи Національного банку України щодо реструктуризації банківської системи. Визначено основні проблеми і недоліки функціонування банківської системи України та розглянуто перспективи подальшого розвитку.

Ключові слова: банківська система, Національний банк України, платіжні системи, капітал, депозит, кредитування, фінансовий ринок.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено современное состояние банковской системы Украины. В частности, проведен анализ основных показателей деятельности банков и представлен рейтинг банковских учреждений по капиталу. Проанализированы меры Национального банка Украины по реструктуризации банковской системы. Определены основные проблемы и недостатки функционирования банковской системы Украины, рассмотрены перспективы дальнейшего развития.

Ключевые слова: банковская система, Национальный банк Украины, платежные системы, капитал, депозит, кредитование, валютный курс, финансовый рынок.

ANNOTATION

This article presents the current state of banking system of Ukraine. In particular, the analysis of the main banks indicators and represented ranking of banks by capital, also analyzed the National Bank of Ukraine actions to restructure the banking system. The main problems and shortcomings of banking system of Ukraine and the prospects for further development are identified.

Keywords: banking system, National Bank of Ukraine, payment systems, capital, deposit, credit, exchange rate, financial market.

Постановка проблеми. Банківська система України виявилася найбільш уразливою до поточної економічної кризи. Скорочення виробництва, інфляційний тиск на економіку, зниження інвестиційної активності, втрата основного ринку збуту ускладнили функціонування всієї системи. Банківська система нині не виконує своє основне завдання, оскільки не фінансує і не кредитує реальний сектор економіки.

Така ситуація зумовлює необхідність дослідження питання напрямів та перспектив розвитку банківської системи України, спрямованих на стабілізацію та підвищення ефективності її роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи розвитку банківської

системи України досліджуються у працях таких учених, як: Коваленко В.В., Лойко В.В., Д'яконова І.І., Школьник І.О., Єпіфанов А.О., Коренева О.Г. Дослідженням питань реорганізації і реструктуризації займалися Васильченко З.М., Вядрова І.М., Одінцева Н.Г., Другов О.О.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не применшуючи значимості наукових напрацювань у рамках проблем функціонування вітчизняної банківської системи, зокрема її платоспроможності та ліквідності, слід усе ж констатувати, що залишаються недостатньо вивченими особливості, тенденції і перспективні напрями розвитку банківської системи України. В умовах трансформацій, які відбуваються в країні, вони потребують глибшого розроблення як у теоретичному, так і практичному аспектах.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану розвитку банківської системи України та аналізі кількісних показників діяльності банківських установ; визначенні основних напрямів забезпечення сталого розвитку банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки у цілому. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації.

Для зміцнення банківської системи Національний банк України (НБУ) виводить із ринку проблемні неплатоспроможні банки, а також банки, що займалися відмиванням коштів.

Істотна зміна державних пріоритетів у реформуванні економіки України потребує швидкої та адекватної реакції на зміни умов економічної та господарської діяльності з боку

комерційних банків. Серед ключових питань, з якими українські банки стикаються на сучасному етапі в своїй поточній діяльності, слід виділити такі [1]:

- перехід до системи постійного контролю ліквідності та введення нового порядку регулювання діяльності комерційних банків із боку НБУ;
- впровадження системи регулярної оцінки ефективності діяльності комерційних банків та визначення рейтингових показників;
- створення автоматизованих систем, баз даних, що забезпечуватимуть відслідковування кредитної історії клієнтів комерційних банків;
- реформування механізму оподаткування банківської діяльності;
- завершення формування системи страхових, резервних та статутних фондів;
- удосконалення системи фінансового оздоровлення комерційних банків тощо.

У січні-березні цього року Національний банк прийняв низку постанов, спрямованих на певну лібералізацію валютних обмежень, однак основна частина обмежень усе ще діє. Крім того, був переглянутий графік докапіталізації банків (у лютому його істотно прискорили, а переглянули ще раз у бік пом'якшення вже у квітні). Крім того, значна увага приділялася підвищенню прозорості структури власності банків та додержанню вимог фінансового моніторингу, був посилені контроль над банківськими групами та розширені повноваження членів інспекційних груп НБУ.

За перший квартал неплатоспроможними було визнано шість банків, при цьому два з них («Петрокоммерц» та «ТК-кредит») – за непрозорість структури власності і ще два («Преміум» і «Союз») – за порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Станом на 01.04.2016 працювало 111 банків, у тому числі 43 – з іноземним капіталом (проти 41 на початок року). Порівняно з 01.01.2016 частка іноземного капіталу в статутному капіталі українських банків виросла на 5,5 п.п. і на початок квітня становила 43,8% [2].

За перший квартал 2016 р. збиток діючих банків становив 8 млрд. грн. (збиток отримали 28 банків). Прибуток отримали 83 банку на загальну суму 3,4 млрд. грн. У структурі отриманих доходів 92,5% становили процентні доходи і 17,3% – комісійні. Від торгових операцій у цілому по банківській системі було отримано збиток 3,8 млрд. грн. Найбільша частина витрат (49,7%) припала на процентні витрати. Витрати на формування резервів становили 22,3%, адміністративні витрати –18,1%. Найбільший фінансовий результат за перший квартал отримав «Райффайзен банк Аваль». Ренкінг банків за фінансовими результатами щодо перших десяти банків, за даними центру економічних досліджень та прогнозування «Фінансовий пульс» [2], представлений у табл. 1.

Станом на 1 вересня 2016 р. в Україні функціонують 100 банків (без урахування неплато-

Таблиця 1

Ренкінг банків за фінансовими результатами

Банк	Фінансовий результат на 01.07.2016, тис. грн.	Позиція на ринку на 01.07.2016
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	1 455 953,73	1
АЛЬФА-БАНК	1 287 724,09	2
СІТІБАНК	810 306,30	3
ПРИВАТБАНК	530 893,79	4
ОТП БАНК	471 346,99	5
ІНГ БАНК УКРАЇНА	460 847,40	6
ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА	457 437,31	7
КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК	316 068,30	8
ОЩАДБАНК	251 527,81	9
КРЕДОБАНК	142 887,37	10

Джерело: сформовано за даними [2]

спроможних), із них 25 – банки з іноземним капіталом. Упродовж 2014–2016 рр. 82 банки були виведені з ринку. Нині в категорії неплатоспроможних перебуває чотири банки, у стадії ліквідації – 78 банків.

Один з основних факторів, від якого буде залежати подальша доля банків, – здатність виконати вимоги НБУ щодо докапіталізації. Всього (виходячи з даних на 01.04.2016) докапіталізації потребували 69 банків. Банки, які не мають можливості здійснити необхідний обсяг докапіталізації, будуть змушені об'єднатися з іншими банками або піти з ринку. Крім того, важливим питанням для банків є легалізація структури власності.

Виходячи з показників діяльності, наданих фінансовими установами, асоціацією українських банків (АУБ) були оприлюднені систематизовані дані банківських капіталів. За версією «Форбс» [3] «УкрСиббанк», яким керує Філіп Дюмел, узяв курс на суттєве нарощування капіталу. Це пояснюється прийнятим рішенням акціонерів збільшити розмір статутного капіталу в 3,5 рази. Таким чином, запланований ріст цього показника на 4,5 млрд. грн., що в кінцевому підсумку становитиме 6,2 млрд. грн.

«Кредобанку» вдалося збільшити власний капітал в два рази, і тепер він перевищує 1 млрд. грн. Таке зростання стало можливим завдяки оголошеному в IV кварталі 2015 р. додатковому випуску акцій на загальну суму 330 млн. грн.

Щоб посилити свої позиції, UniCredit Bank теж збільшив розмір капіталу на \$500 млн. Акціонери «Альфа Банку» прийняли рішення підвищити рівень статутного капіталу на \$131,5 млн.

А очолює рейтинг банків України за капіталом «ПриватБанк». Демонструючи гідні показники рентабельності і своєчасності виплат, одноосібно очолити основний рейтинг банків України на 2016 р. «ПриватБанку» не дало змо-

ги значне перевищення нормативів максимального кредитування (45% за встановлених НБУ 10%) [3].

У табл. 2 представлений рейтинг банківських установ за капіталом станом на 01.01.2016 (млн. грн.).

Національний банк України оприлюднив основні показники діяльності банків України на 01.09.2016 [4]. За даними регулятора, в Україні за останні сім років кількість банків зменшилася з 175 до 100, з нині діючих банків 39 мають іноземний капітал, а 16 – на 100% на-

лежать іноземцям. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі українських банків становить 53,3%.

Станом на 01.09.2016 українські банки видали кредитів на загальну суму 938 млрд. 854 млн. грн., що на 83 млрд. 501 млн. грн. менше, ніж на 01.03.2016.

Збитки, які отримали банки станом на 01.09.2016, становлять 6,6 млрд. грн., що на 4,4 млрд. грн. більше, ніж на 01.03.2016. Головним чинником отримання банками збитків залишаються значні обсяги відрахувань у

Таблиця 2

Капітал за станом на 01.01.2016 (млн. грн.)

№	Банк	Місто	Капітал	Капітал (млн. євро)	Статутний капітал
1	ПриватБанк	Дніпро	42 287,190	2 286,256	21 256,300
2	Укрсоцбанк	Київ	7 687,143	415,605	7 739,033
3	Райффайзен банк аваль	Київ	5 990,191	323,860	6 154,516
4	Сбербанк Росії	Київ	4 267,585	230,727	8 172,461
5	Альфа Банк	Київ	3 858,523	208,611	7 774,358
6	Родовід банк	Київ	3 243,123	175,339	12 359,299
7	ІНГ банк Україна	Київ	2 946,648	159,310	731,298
8	Південний	Одеса	2 202,926	119,101	956,894
9	БТА банк	Київ	1 647,947	89,096	1 500,000
10	Правекс-банк	Київ	1 557,724	84,218	968,371

Джерело: сформовано за даними [3]

Таблиця 3

Основні показники діяльності банків України в 2016 р. (млн. грн.)

№ з/п	Назва показника	01.03.2016	01.06.2016	01.09.2016
1	Кількість діючих банків	113	106	100
	із них: з іноземним капіталом	41	41	39
	у т. ч. зі 100% іноземним капіталом	17	16	16
2	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	43,2	39,6	53,3
3	Активи банків, усього	1 330 874	1 251 362	1 282 535
	із них:			
3.1	Кредити надані	1 022 355	931 587	938 854
	із них:			
	кредити, що надані суб'єктам господарювання	832 911	769 748	772 526
	кредити, надані фізичним особам	157 609	142 256	139 742
3.2	Вкладення в цінні папери	215 271	217 560	209 412
4	Пасиви, усього	1 330 874	1 251 362	1 282 535
	із них:			
4.1	Капітал	134 360	139 833	151 366
	із нього: статутний капітал	206 691	251 436	263 998
4.2	Зобов'язання банків	1 196 514	1 111 529	1 131 169
	із них:			
	кошти суб'єктів господарювання	336 999	338 017	351 843
	кошти фізичних осіб	408 347	389 937	404 823
5	Регулятивний капітал	129 984	122 872	135 903
	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу, %	12,39	13,01	14,15
6	Доходи	24 807	72 296	127 157
7	Витрати	26 778	81 542	133 753
8	Результат діяльності	-1 971	-9 246	-6 596
9	Рентабельність активів, %	-0,89	-1,75	-0,78
10	Рентабельність капіталу, %	-10,28	-17,67	-7,48

Джерело: сформовано за даними [4]

резерви: за серпень поточного року банками було сформовано резервів на загальну суму 8,4 млрд. грн. (40,6% від витрат за серпень). Проте слід зауважити, що, за повідомленням НБУ, темпи нарощення банками резервів поступово уповільнюються. Основні показники діяльності банків представлені в табл. 3.

Ще однією проблемою для банків, які сьогодні отримують лише комісійний дохід, є складність у відновленні кредитування. Нині банківська система України є неконкурентоспроможною в частині кредитування реального сектору економіки через відсутність ресурсів та вимивання депозитів. Банки можуть лише підтримувати діючі кредити тих клієнтів, які після кризи 2014 р. зберегли виробництво. Як зазначає Голян В. [5], «...у 2016 році економіка України продовжить лежати на дні, що не дає підстав розглядати можливість відновлення кредитування. Реальне відновлення кредитування може розпочатися лише у 2017 році».

Внаслідок дефіциту платоспроможних позичальників кредитування найближчим часом, найімовірніше, не буде занадто активно розвиватися (виняток – дрібні роздрібні кредити, оформлені, у тому числі, під час здійснення покупок в Інтернет-магазинах). Банки будуть прагнути до збільшення частки непроцентних доходів, і конкуренція буде здійснюватися переважно не за рахунок цінової політики, а за рахунок якості послуг.

Локомотивним розвитком буде Інтернет-банкінг, відповідно, для підтримки конкурентоспроможності банки змушені будуть постійно вдосконалювати Інтернет-процедури, у тому числі активно впроваджувати версії банківських продуктів для смартфонів.

Банки продовжують скорочувати відділення. Зменшення кількості відділень пояснюється оптимізацією банками адміністративних витрат. Ця тенденція пов'язана з неухильним зростанням популярності дистанційного обслуговування, що на тлі досить високого рівня покриття України банківськими точками продажу робить доцільним скорочення найменш рентабельних відділень.

Кількість діючих відділень на території України з початку року зменшилася на 1 189 одиниць. Із них за січень-вересень 514 точок продажів було закрито у зв'язку з визнанням банків неплатоспроможними.

Із діючих банків найбільш помітно за дев'ять місяців поточного року скоротилася мережа «Промінвестбанку» – мінус 46 відділень, що становить 44% від загальної кількості відділень банку на початок року.

Лідерами з покриття України мережею відділень залишаються [2]: «Ощадбанк» (35%

ринку на 01.10.2016), «ПриватБанк» (22%) та «Райффайзен банк Аваль» (5%).

Висновки. Отже, виходячи з вищевикладеного та результатів проведеного аналізу, можна виділити основні напрями подальшого розвитку банківської системи України, які враховуватимуть як потребу у забезпеченні її сталого розвитку, так і інтереси населення України:

1. Припинення масового закриття банківських установ та перехід до політики їх об'єднання та поглинання шляхом застосування економічних важелів та стимулів.

2. Сприяння залученню іноземного капіталу в банківську систему України шляхом надання гарантій та створення сприятливого макросередовища.

3. Стимулювання повернення довіри населення до банківської системи України шляхом підняття суми гарантування вкладів для нього.

4. Створення програми працевлаштування для працівників банків що залишилися безробітними внаслідок масових банкрутств банків.

Доцільно зазначити, що в українській банківській системі існує ще чимало проблем, пов'язаних із загостренням конкурентної боротьби внаслідок об'єктивного уповільнення темпів експансії в зовнішнє середовище, зниженням ефективності діяльності та системи управління, відголосу процесу глобалізації, тощо. У таких умовах необхідно виділити пріоритети, які можуть забезпечити сталий розвиток банківської сфери й економіки загалом та сформувати заходи щодо їх досягнення. Такими пріоритетами є формування інституційного середовища для регулювання факторів конкурентної боротьби та уповільнення монополізації банківської сфери.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лобач О. Платоспроможність та істотна загроза платоспроможності банку: визначення і зміст / О. Лобач // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 47–55.
2. Фінансовий пульс / Центр економічних досліджень та прогнозування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://finpuls.com/ua/banking/reviews>.
3. Рейтинг банків України 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kriza.com.ua/rejting-bankov-ukrainy-2016/>.
4. Національний банк України. Показники банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-ekonomist.com/10442-vasil-golyan-2016-rk-mozhe-stati-fatalnim-dlya-bankvskoyi-sistemi-ukrayini.html>.
6. Другов О.О., Прийма О.В. Реструктуризація банківської системи України: сучасний стан та перспективи / О.О. Другов, О.В. Прийма // Фінансовий простір. – 2015. – № 4(20). – С. 40–48 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/main/uk/20>.